

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم تحقیقات و فناوری

وزارت علوم تحقیقات و فناوری

دانشگاه آیت الله العظمی بروجردی (ره)

دانشکده علوم انسانی

گروه علوم سیاسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته علوم سیاسی

عنوان

بررسی انتخابات به عنوان حق الناس در اندیشه سیاسی حضرت

آیت الله خامنه ای

استاد راهنما

دکتر رشید رکابیان

استاد مشاور

دکتر سیروس خندان

دانشجو

محسن نعمت پور

مهر ۱۴۰۱

وزارت علوم تحقیقات و فناوری

دانشگاه آیت الله العظمی بروجردی (ره)

صورت جلسه دفاع

با تاییدات خداوند متعال جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد آقای محسن نعمت پور در رشته علوم سیاسی

گرایش علوم سیاسی تحت عنوان بررسی انتخابات به عنوان حق الناس در اندیشه سیاسی حضرت آیت الله

خامنه‌ای که در تاریخ _____ در جلسه شورای تحصیلات تکمیلی به تائید رسیده است با حضور استاد

(استادان) راهنما، مشاور و هیات داوران در دانشگاه آیت الله العظمی بروجردی (ره) در تاریخ / / تشکیل گردید.

در این جلسه، پایان نامه فوق با موفقیت مورد دفاع قرار گرفت. نامبرده نمره به عدد _____، به

حروف _____ و امتیاز _____ را دریافت نمود.

استاد راهنما

۱- دکتر رشید رکابیان
امضاء

استاد مشاور

۱- دکتر سیروس خندان
امضاء

هیات داوران

۱- امضاء

۲- امضاء

معاونت پژوهش و فناوری دانشگاه

تقدیم به :

این اثر را تقدیم می‌نمایم به روح پرفتوح شهدای حرم

تعهد نامه

عنوان پایان نامه: بررسی انتخابات به عنوان حق الناس در اندیشه سیاسی حضرت آیت الله خامنه‌ای

اینجانب محسن نعمت پور دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته علوم سیاسی دانشکده علوم انسانی دانشگاه آیت ... العظمی بروجردی (ره) تحت راهنمایی دکتر رشید رکابیان متعهد می شوم:

- نتایج ارائه شده در این پایان نامه حاصل مطالعات علمی و عملی اینجانب بوده، مسئولیت صحت و اصالت مطالب مندرج را به طور کامل بر عهده می گیرم.
- در خصوص استفاده از نتایج پژوهشهای محققان دیگر به مرجع مورد نظر استناد شده است.
- مطالب مندرج در این پایان نامه را اینجانب یا فرد دیگری به منظور اخذ هیچ نوع مدرک یا امتیازی تاکنون به هیچ مرجعی تسلیم نکرده است.
- کلیه حقوق معنوی این اثر به دانشگاه آیت ... العظمی بروجردی (ره) تعلق دارد. مقالات مستخرج از پایان نامه، ذیل نام دانشگاه آیت ... العظمی بروجردی (ره) به چاپ خواهد رسید.
- حقوق معنوی تمام افرادی که در به دست آمدن نتایج اصلی پایان نامه تاثیر گذار بوده اند در مقالات مستخرج از رساله رعایت خواهد شد.

تاریخ

نام و امضاء دانشجو محسن نعمت پور

مالکیت نتایج و حق نشر

- ❖ کلیه حقوق معنوی این اثر و محصولات آن (مقالات مستخرج، برنامه های رایانه ای، نرم افزارها و تجهیزات ساخته شده) به دانشگاه آیت ... العظمی بروجردی (ره) تعلق دارد و بدون اخذ اجازه کتبی از دانشگاه قابل واگذاری به شخص ثالث نیست.
- ❖ استفاده از اطلاعات و نتایج این پایان نامه بدون ذکر مرجع مجاز نیست.

تشکر و تقدیر

از استاد محترم راهنما جناب آقای دکتر رشید رکابیان و همچنین استاد محترم مشاور جناب آقای دکتر سیروس خندان که در تقریر این اثر بنده را معاضدت نمودند؛ کمال تشکر و قدر دانی را به عمل می آورم .

چکیده

حق الناس، گزاره دینی بسیار مهمی است که در آیات و روایات پشتوانه محکمی را برای حراست از حقوق افراد جامعه تعبیه نموده است. دامنه گسترده این مقوله در فقه، مرزهای فقه سیاسی را نیز درنوردیده و عرصه انتخابات را هم شامل شده است. وارد نمودن مقوله حق الناس در امر انتخابات نمایان گر تحقق اجتهاد پویا در امر زمامداری است. مباحث کلی در قالب پرسش اصلی عنوان همچنین از دیگر تلاش‌های این پژوهش صحبت از حق الناس یک اصطلاح خاص در کلام اسلامی - شیعی در ابواب قضا، شهادت و حدود است. در لغت به معنای «حق مردم» هست و در کنار حق الله، اساس حقوق اسلامی مردم در جامعه اسلامی نسبت به دولت اسلامی را تشکیل می‌دهد. مراد از نسبت کلام و اندیشه‌های سیاسی سیاسی رهبری مشخصاً به یک سری از از مباحثات اشاره دارد که چگونگی اتخاذ موضع در آن‌ها نمود بارزی در مسائل اندیشه، فقه و کلام سیاسی از منظری کلان است زیرا در صدد توضیح و تبیین آموزه‌ها و عقاید سیاسی اسلامی بوده و به دفاع از سازو کارها و موازین انتخاباتی حکومت اسلامی در برابر دیدگاه‌های رقیب می‌پردازد. از اینرو با توجه به اندیشه‌های رهبری حق الناس بودن رأی مردم در دستگاه فکری و اندیشه سیاسی رهبری شامل توجه به آزادی، عدالت خواهی، انتقاد از مسئولین، توجه به حقوق مردم چون انتخابات هست. به طور کلی در نتیجه گیری این تحقیق باید گفت که حق الناس در انتخابات آزادانه بودن نیز مراحل پیش از انتخابات، مرحله انتخاب و بعد از انتخابات را در بر می‌گیرد. در رابطه حق الناس و حق نمایندگی نیز تأیید، رد یا عدم احراز صلاحیت داوطلبان و اصالت دان به نظارت استصوابی. تأیید افراد صالح، چشم پوشی نکردن نکردن از صلاحیت‌های قانونی، حفظ «امانت» در آرای مردم نتیجه انتخابات رعایت حق، دقت در بررسی فهرست و افراد برای حفظ نظام و پیشرفت در جامعه اسلامی از منظر اندیشه‌های سیاسی رهبری هست. روش مورد استفاده این پژوهش با روش کتابخانه‌ای گردآوری شده و فرضیه آن با روش توصیفی - تحلیلی مورد پردازش گرفته است.

کلیدواژه‌ها: حق الناس، انتخابات، حق نمایندگی، حق رأی، اندیشه‌های سیاسی، آیت الله خامنه‌ای.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول: کلیات تحقیق.....	۱
۱-۱- بیان مسأله	۲
۲-۱- اهمیت تحقیق	۶
۳-۱- اهداف تحقیق	۶
۱-۳-۱- هدف کلی	۶
۲-۳-۱- اهداف جزئی	۶
۴-۱- سؤال‌های تحقیق	۶
۱-۴-۱- سؤال اصلی	۶
۲-۴-۱- سؤال‌های فرعی	۶
۵-۱- فرضیه‌های تحقیق	۶
۱-۵-۱- فرضیه اصلی	۷
۲-۵-۱- فرضیه‌های فرعی	۷
۶-۱- روش شناسی تحقیق	۷
۷-۱- تعریف مفاهیم	۷
۱-۷-۱- انتخابات	۷
۲-۷-۱- حق‌الناس	۷
۳-۷-۱- اندیشه سیاسی	۸
۴-۷-۱- آیت‌الله خامنه‌ای	۸
۸-۱- ادبیات پژوهش	۸
۹-۱- نوآوری تحقیق	۱۱
۱۰-۱- سازماندهی تحقیق	۱۱
۱۱-۱- روش گردآوری داده‌ها	۱۲

۱۳	فصل دوم: چارچوب نظری
۱۴-۱-۲	در آمد
۱۴-۲-۲	حقوق
۱۵-۳-۲	حق
۱۶-۱-۳-۲	حق در قرآن
۱۶-۲-۳-۲	حق در لغت
۱۷-۴-۳-۲	حق در اصطلاح
۱۷-۵-۳-۲	حق در فقه
۱۸-۴-۲	حق در نگاه فقها
۱۹-۵-۲	حق الناس
۲۰-۶-۲	نوع حق با عناوین حق الناس، حق الله و حق نفس
۲۰-۷-۲	مصادیق مهم حق الله و حق الناس
۲۰-۱-۷-۲	حق بنده
۲۱-۲-۷-۲	لوازم حق اعتباری
۲۱-۳-۷-۲	تقسیم حق به حق الله و حق الناس
۲۱-۱-۳-۷-۲	اصل اولی در شک در نوع حق
۲۲-۲-۳-۷-۲	زاویه نگاه به حق الناس
۲۲-۴-۷-۲	حق الناس در قرآن
۲۳-۸-۲	حدود و موارد حق الناس
۲۳-۱-۸-۲	احترام به مال مردم
۲۳-۲-۸-۲	احترام به جان مردم
۲۴-۳-۸-۲	حفظ آبروی دیگران و احترام به آن
۲۵-۹-۲	نگاه متفاوت فقها به حق الله و حق الناس
۲۵-۱-۹-۲	تقدم حق الناس بر حق الله
۲۶-۲-۹-۲	رابطه حق الناس و حق الله

۲۸	انتخابات ۱۰-۲
۲۹	اهمیت انتخابات ۱۱-۲
۳۰	تاریخچه ۱۲-۲
۳۲	نظریه‌های انتخاباتی ۱۳-۲
۳۲	۱-۱۳-۲ نظریه حق رأی
۳۲	۲-۱۳-۲ نظریه کارکردی یا کارویژه ای رأی یا تکلیف شهروندی
۳۴	۳-۱۳-۲ سیر تکاملی حق رأی
۳۴	۱-۳-۱۳-۲ حق رأی محدود
۳۴	۲-۳-۱۳-۲ حق رأی همگانی
۳۵	شرایط انتخابات ۱۴-۲
۳۵	قانون انتخابات ۱۵-۲
۳۵	انتخابات و نسبت آن با مشارکت سیاسی ۱۶-۲
۳۸	قوانین و ضوابط انتخاباتی ۱۷-۲
۳۹	انتخابات و توسعه سیاسی ۱۸-۲
۴۱	انتخابات در ایران ۱۹-۲
۴۲	شرایط انتخاب کنندگان و انتخاب شوندگان ۲۰-۲
۴۳	نظام حقوقی انتخابات در ایران و راهبردهای بنیادین ۲۱-۲
۴۴	۱-۲۱-۲ مشروعیت دهی
۴۶	۲-۲۱-۲ اعتباردهی
۴۶	۳-۲۱-۲ حق دهی
۴۷	سازدهای نظام حقوقی انتخابات ۲۲-۲
۴۹	حق انتخاب کردن ۲۳-۲
۵۱	حق انتخاب شدن ۲۴-۲
۵۴	حمایت حقوقی از نظام حقوقی انتخابات ۲۵-۲
۶۰	جمع‌بندی فصل دوم ۲۶-۲

فصل سوم: بررسی رابطه انتخابات و حق الناس ۶۲

۱-۳-در آمد ۶۳

۲-۳-آرای مردم و حق الناس ۶۳

۱-۲-۳- توجه به حقوق و منزلت انسان ۶۵

۲-۲-۳- حق تعیین سرنوشت ۶۶

۳-۳-حق الناس و حق رأی ۶۶

۱-۳-۳- آزادانه بودن ۶۷

۲-۳-۳- همگانی بودن ۶۸

۳-۳-۳- حق نمایندگی ۷۱

۱-۳-۳-۳- عدم احراز صلاحیت داوطلبان ۷۲

۲-۳-۳-۳- رد صلاحیت داوطلبان ۷۸

۴-۳-جمع بندی فصل سوم ۸۲

فصل چهارم: بررسی ابعاد رابطه حق الناس با انتخابات شامل دراندیشه سیاسی حضرت

آیت الله خامنه‌ای ۸۴

۱-۴-در آمد ۸۵

۲-۴-الگوی مشارکت سیاسی در اندیشه سیاسی رهبری ۸۵

۱-۲-۴-حق انتخاب کردن ۸۶

۲-۲-۴-حق مخالفت کردن ۸۷

۳-۲-۴-حق نظارت و انتقاد کردن ۸۸

۳-۴-انتخابات از نظر مقام معظم رهبری ۹۱

۴-۴-انتخابات و مشارکت سیاسی ۹۶

۵-۴-توصیه های مقام معظم رهبری درباره برگزاری انتخابات ۹۷

۶-۴-انتخابات و چگونگی حق الناس بودن آن در اندیشه‌های سیاسی رهبری ۹۹

۱-۶-۴-پیامدهای اخروی و پیامدهای دنیوی ۱۰۱

۲-۶-۴-پیامدهای اعتقادی ۱۰۱

۱۰۱	.....پیامدهای سیاسی
۱۰۴	.....انتخابات و حق الناس بودن آن از منظر رهبری
۱۰۶	.....تبيين مختلف ابعاد حق الناس
۱۰۶	.....حق داوطلب
۱۰۷	.....حفظ امانت
۱۰۷	.....پذیرش نتایج قانونی انتخابات
۱۰۷	.....رعایت حق در سیاهه‌های پیشنهادی
۱۰۸	.....مقابله بانفوذ دشمن
۱۰۹	.....اهمیت حضور حداکثری مردم در انتخابات
۱۱۰	.....شورای نگهبان مصداق بارز رعایت حق الناس
۱۱۵	.....جمع‌بندی فصل چهارم
۱۱۸	.....نتیجه‌گیری و پیشنهادات
۱۲۶	.....فهرست منابع

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۱۰۸	جدول شماره ۴-۱: ابعاد حق الناس از منظر رهبری .....

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- بیان مسأله

حق الناس یک اصطلاح فقهی خاص در ابواب قضا، شهادت و حدود است. در لغت به معنای «حق مردم» هست و در کنار حق الله، اساس حقوق اسلامی را تشکیل می‌دهد. ترکیب اضافی حق الناس، از نوع اضافه ملکی بوده و اضافه حق به ذی حق است. به این مفهوم حق متعلق به مردم است. برخلاف حق الله که در آن حق، حکم جعل شده توسط خدا است. در حق الله، حق اضافه به جاعل است. حق الناس نیز مانند حق الله، توسط خداوند جعل شده و فقط امر آن به مردم سپرده شده است. حق الناس حقوقی است که افراد در مقابل سایر افراد جامعه بر گردن دارند؛ مانند بازگرداندن قرض، عذرخواهی و جلب رضایت در قبال اشتباهات و زیان‌هایی که به آن‌ها رسانده و همچنین حسن ظن به ایشان. بر مبنای اعتقادات اسلام حق الناس از حق الله مهم‌تر است و پاسخ دادن حق الناس در روز قیامت دقیق‌تر از پاسخ دادن به حق الله است. چرا که خداوند حق خود را می‌بخشد ولی حق مردم را باید صاحبان آن (مردم) ببخشند (کدیور، ۱۳۸۷: ۷۵). از این رو این مفهوم فقهی به عنوان یک بحث حقوقی به دایره اندیشه سیاسی فقهای مسلمان و بویژه شیعی نیز کشیده است. گفتنی است اندیشه سیاسی اسلام در چند سده اخیر شاهد تحولات عمده و نوآوری‌های مهمی بوده است. مهم‌ترین و برجسته‌ترین تحول در اندیشه سیاسی اسلام را می‌توان در تحولات انقلاب اسلامی و آراء و اندیشه‌های رهبران انقلاب اسلامی در ایران یافت. «آراء و اندیشه‌های امام خمینی (ره)، خود به عنوان بنیان‌گذار نخستین نظام سیاسی اصیل شیعی در ایران حائز اهمیت است. اندیشه سیاسی آیت‌الله خامنه‌ای نیز به عنوان شاگرد و یار وفادار امام خمینی نقش و جایگاه مهمی دارد. بینش حکیمانه و تجربه عملی رهبری نظام اسلامی در کوران حوادث مختلف در نزدیک به چهار دهه، اهمیت توجه به اندیشه‌ها و آراء سیاسی ایشان را برجسته ساخته است. آراء و اندیشه‌های سیاسی مقام معظم رهبری را می‌توان در حوزه‌های مختلف اندیشه سیاسی بررسی کرد. یکی از حوزه‌های اندیشه سیاسی اسلام، کلام سیاسی، فلسفه و فقه سیاسی است» (لک زایی، ۱۳۸۳: ۴) در اینکه اگر قرار باشد اندیشه‌های سیاسی رهبری به طور عام و به صورت خاص در ارتباط با انتخابات بررسی شود به این مهم توجه داشت که اندیشه‌های ایشان در ذیل فقه سیاسی قابل بحث و بررسی است. «مراد از عقاید دینی در تعریف اندیشه سیاسی، نگرش کلان دین به امور مختلف هست. از

این حیث عقاید دینی صرفاً اصول اعتقادی دینی را در بر نمی‌گیرد، بلکه هر دیدگاه کلانی را که به نگرش دین به امور گوناگون دنیوی و اخروی و امور انسانی تعلق دارند، شامل می‌شود. بدیهی است اختلاف در مباحث اصول اعتقادی ممکن است موجب خروج از یک مذهب اعتقادی گردد، اما اختلاف در گروه دوم چنین نیست. طرح بسیاری از مباحث در کلام سنتی یا کلام جدید حاکی از چنین نگرشی به علم کلام هست. به‌عنوان نمونه می‌توان از مباحث حسن و قبح در کلام سنتی و بحث انتظار بشر از دین در کلام جدید یاد کرد که مباحثی کلان بوده، لزوماً مباحث اعتقادی اصولی نیستند و صرفاً به کلیت اعتقاد دینی و مباحث آن برمی‌گردند. مباحث کلامی از جهت دیگری نیز لزوماً اصول اعتقادی دینی به معنای خاص آن نیست. این جهت به وجه دفاعی علم کلام بر می‌گردد. به‌عنوان نمونه مباحث دفاعی علم کلام که در صدد دفاع از کلیت دیدگاه‌های اعتقادی دینی در مباحث فقهی بر می‌آید؛ لزوماً به اصول اعتقادی بر نمی‌گردد؛ وظیفه متکلم در اینجا دفاع از کلیت دیدگاه‌های اعتقادی دینی در مباحث فقهی بر می‌آید لزوماً به اصول اعتقادی بر نمی‌گردد. وظیفه متکلم در اینجا دفاع از کلیت دیدگاه‌های اعتقادی دینی است. در حالی که نقش فقیه اثبات تکالیف و احکام اسلامی هست» (جوادی آملی، ۱۳۷۸: ۱۴۳)

بر اساس چنین تعریفی از کلام سیاسی، مباحث فقه سیاسی در اندیشه سیاسی آیت‌الله خامنه‌ای آن دسته از مباحث سیاسی می‌باشند که از منظری کلان در صدد توضیح و تبیین آموزه‌ها و عقاید سیاسی اسلامی بوده و به دفاع از آن‌ها در برابر دیدگاه‌های رقیب می‌پردازد در این بین توجه به مساله حق الناس و انتخابات نیز به همین مساله بر می‌گردد. دو سخن یکی از رهبر کبیر و بنیان‌گذار جمهوری اسلامی حضرت امام خمینی (قدس سره) که فرمودند: میزان رأی ملت است (امام خمینی، ۱۳۸۲، ج ۸: ۱۶) و دیگری سخن بجا و بسیار مهم رهبر کنونی نظام جمهوری اسلامی آیت‌الله خامنه‌ای که در هنگام رأی دادن در یازدهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری گفتند: «رأی مردم یک امانت و حق الناس است و باید همیشه سرلوحه کار نظام جمهوری اسلامی قرار گیرد، در غیر این صورت، نظام هویت خود را از دست می‌دهد» (بیانات رهبری، ۱۳۹۴/۹/۵) این رو این مساله باعث شده است تا حق الناس از جنبه صرفاً فقه‌ای بویژه فقه سیاسی و به تبع آن اندیشه سیاسی سرایت پیدا کند. سؤالی که در اینجا مطرح است این است که "حق الناس" بودن رأی مردم یعنی چه؟ آیا منظور از رأی در اینجا صرفاً برگه‌های آراست که در صندوق‌ها ریخته می‌شود که شمارش کنندگان آرا باید تک تک آن‌ها را با دقت محاسبه کنند و حتی اگر یکی از آن‌ها را از قلم بیاندازند حق یک نفر را ضایع کرده‌اند

و در نتیجه حق الناس را زیر پا گذاشته‌اند؟ این ساده‌ترین معنا و ظاهر گرایانه‌ترین برداشت از حق الناس بودن رأی ملت است. اما آیا معنای حق الناس بودن رأی مردم را باید در همین حد فروکاست؟

به هر صورت حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در این باره می‌فرماید: «به نظر می‌رسد اکتفا به این حد، شاید خود ظلم به رأی مردم باشد. رأی، قبل از این که به برگه‌های خاص گفته شود که در هنگام انتخابات به صندوق‌ها افکنده می‌شود، به معنای اندیشه است. وقتی می‌گویند رأی فلان فرد این است، یعنی نظر و دیدگاه و اندیشه او چنین است. پس صیانت از رأی مردم یعنی صیانت از اندیشه‌ها و دیدگاه‌هایی که مردم به آن‌ها رأی می‌دهند. رأی مردم هم به معنای واقعی کلمه حق الناس است؛ حق الناس است. وقتی می‌آید برادر و خواهر ایرانی در انتخابات شرکت می‌کند و رأی در صندوق می‌اندازد، رعایت این حق او واجب شرعی است، واجب اسلامی است؛ در این امانت او نباید خیانت کرد؛ واقعاً حق الناس است. نتیجه آرا هم هر چه شد، بایستی به آن ملتزم بود؛ این هم حق الناس است.» (بیانات رهبری، ۱۳۹۴/۱۰/۲۶)

مسئله حق الناس که رهبر معظم انقلاب در جریان انتخابات دوره یازدهم ریاست جمهوری آن را به کار بردند، ترکیبی از حق و مردم و دارای مفاهیم بلند و مهم است. اولین معنایی که از حق الناس به ذهن متبادر می‌شود این است که اگر کسی بخواهد کاری کند که مردم را از چیزی که مستحق آن هستند، محروم کند، این مصداق تضییع حق الناس است. یک بعد دیگر حق الناس، در تبلیغات مربوط به کاندیدا و نامزدهای انتخاباتی اعم از ریاست جمهوری و شوراها هست که باید اخلاق اسلامی و دینی را رعایت و به چارچوب‌های قانونی احترام بگذارند. بعد دیگر حق الناس مربوط به حامیان نامزدها و بخشی نیز به دستگاه‌های اجرایی برمی‌گردد. که هر کدام در جای خود قابل رسیدگی و بررسی است. آیت‌الله خامنه‌ای به مسأله اخلاق در انتخابات توجه ویژه‌ای دارند و می‌فرمایند: «اخلاق مداری مهم‌ترین تأکید دین اسلام در رقابت‌ها اعم از انتخاباتی و غیر انتخاباتی است، دین می‌گوید برای شخصیت خود و دیگران بویژه و رقیب ارزش قائل باشیم. لذا تخریب دیگران برای اثبات خود در تبلیغات انتخاباتی، مورد تأیید دین نیست، بنابراین باید چارچوب‌های دین و شریعت اسلام و حق الناس را رعایت کنیم. اگر تبلیغات انتخاباتی قانونمند بوده و به صورت درست انجام شود و آگاهی بخشی به مردم نیز با دقت صورت گیرد، جامعه ما به یک جامعه پویا و بانشاط تبدیل خواهد شد و رقابت مثبت و موثری در آن ایجاد می‌شود. به این اساس تخریب کردن رقیب و جلوگیری از رأی دادن مردم به او بر اساس مستندات اشتباه، نیز حق الناس است.» (بیانات رهبری، ۱۳۹۴/۱۱/۱۴)

رهبری در جایی دیگر نیز بر مساله صداقت کلام نامزدهای انتخاباتی تاکید ویژه‌ای دارند و می‌فرمایند: «حق‌الناس تنها حفاظت از آرای مردم در پای صندوق رأی نیست بلکه ابعاد مختلفی دارد که یکی از آن‌ها عمل به شعارها و وعده‌های تبلیغاتی است. نامزدها بدانند حق‌الناس تنها صیانت از رأی در برگه نیست بلکه مهم‌ترین آن پایبندی به میثاقی است که شعار داده شده و مردم بر اساس آن رأی دادند. حتی در سیر عملی ائمه اطهار (ع) و پیامبر اسلام (ص) نسبت به حقوق مردم بسیار حساس بودند. درنامه حضرت علی (ع) به مالک اشتر در نهج البلاغه ابعاد سیاسی و حاکمیتی اسلام به خوبی بیان شده است از جمله اینکه مسئولیتی که حضرت به‌عنوان زمامدار مسلمانان به مالک اشتر سپرده بودند از آن به‌عنوان امانت تعبیر شده که باید از این امانت محافظت کند. در یک رقابت سالم انتخاباتی از منظر اسلام باید امانتداری، رعایت حق‌الناس و اخلاق اسلامی و توجه محرومان جامعه اصل باشد. با توجه به مطالب مذکور حق‌الناس در همه مراحل انتخابات باید رعایت شود، مقام معظم رهبری می‌فرماید: «رعایت حق داوطلب و عدم رد افراد واجد صلاحیت و عدم تأیید افراد فاقد صلاحیت، امانت‌داری در شمارش آراء، در ثبت و گزارش آراء، در جمع‌بندی آراء و عدم جابه‌جایی رأی از مصادیق حق‌الناس در انتخابات است» (روزنامه کیهان، ۱۲/۱۱/۱۳۹۴)

رهبری با بیان اینکه افراد یا گروه‌هایی که فرد یا افرادی را به‌عنوان کاندیدای اصلح به مردم معرفی می‌کنند می‌فرمایند: «اگر صلاحیت نداشته باشد ضد حق‌الناس است، پذیرش نتیجه انتخابات یکی از مهم‌ترین مصادیق حق‌الناس است. لذا رعایت حق‌الناس وظیفه خطیری است که در همه مراحل اجرای انتخابات؛ از پیشنهاد فهرست‌ها برای نامزدی انتخابات توسط جریانات سیاسی تا اعلام نتایج انتخابات باید بر فرایند انتخابات حاکم و ساری و جاری باشد». (پورطاهرزرعی - کاظم زاده، ۱۳۹۸ : ۵۲) به همین دلیل معظم له ایشان در دیدار با ائمه جمعه به شش مورد از ابعاد مهم رعایت حق‌الناس اشاره کرده‌اند که عبارتند از: «صلاحیت قانونی، اغماص نکردن در صلاحیت‌ها، حفظ امانت، پذیرش نتیجه قانونی، پیشنهاد لیست‌های انتخاباتی و انتخاب لیست‌های انتخاباتی» (همان : ۵۴). علاوه بر این ایشان نظارت استصوابی را هم بخشی از رعایت حق‌الناس دانسته و می‌فرمایند: «بخشی از این حق‌الناس، همین حق رأی شورای نگهبان است؛ همین حق نظارت استصوابی و مؤثر شورای نگهبان است؛ این جزو حق‌الناس است، این را باید رعایت کرد، این را باید حفظ کرد. انتخابات مهم است». (همان : ۵۸) با این اوصاف و به تاسی از مطالب بالا تحقیق پیش روبه بررسی انتخابات به‌عنوان حق‌الناس در اندیشه سیاسی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای می‌پردازد.

۱-۲- اهمیت تحقیق

با توجه به مهم بودن مساله انتخابات در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران الزامی است تا این مقوله در چارچوب حق الناس در اندیشه رهبر انقلاب سنجیده شود. همچنین با توجه به اینکه اثری مستقل در باره حق الناس در اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری و بویژه مطالعه موردی انتخابات نگاشته نشده است؛ این مهم جنبه اهمیت و ضرورت پژوهش از حیث نوآوری و جدید بودن را می‌رساند.

۱-۳- اهداف تحقیق

۱-۳-۱- هدف کلی

بررسی اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری

۱-۳-۲- اهداف جزئی

- توجه مقولات شکل دهنده سیاسی اندیشه رهبری

- بررسی ویژه حق الناس بویژه انتخابات در اندیشه سیاسی و میزان مطابقت آن با مسائل سیاسی روز جهان.

۱-۴- سؤال‌های تحقیق

۱-۴-۱- سؤال اصلی

انتخابات به‌عنوان حق الناس چه جایگاهی در اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری دارد؟

۱-۴-۲- سؤال‌های فرعی

مفاهیم انتخابات و حق الناس دارای چه بار معنایی هستند و دارای چه مؤلفه‌هایی در اندیشه سیاسی مقام

معظم رهبری هستند؟

چه نسبتی بین انتخابات و حق الناس در اندیشه سیاسی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای وجود دارد؟

مراحل حق الناس در انتخابات شامل چه مواردی در اندیشه سیاسی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای هست؟

۱-۵- فرضیه‌های تحقیق

۱-۵-۱- فرضیه اصلی

به نظر می‌رسد رعایت «حق الناس» در انتخابات در اندیشه سیاسی رهبری جایگاه بسیار بالایی داشته و دارای مصادیقی چون حق داوطلب، صلاحیت قانونی، اغماص نکردن در صلاحیت‌ها، حفظ امانت، پذیرش نتیجه قانونی، پیشنهاد لیست‌های انتخاباتی و انتخاب لیست‌های انتخاباتی، حق الناس بودن رأی مردم باشد

۱-۵-۲- فرضیه‌های فرعی

حق الناس؛ مفهومی چند بعدی است که رعایت آن از یک سو متوجه مسئولان و دست اندرکاران برگزاری انتخابات و از سوی دیگر کاندیداها و جریان‌های سیاسی حاضر رقیب در انتخابات است. به نظر می‌رسد در اندیشه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای انتخابات مهم‌ترین رکن ضمن دموکراتیک نظام جمهوری اسلامی ایران در برابر عقاید مخالف و مخرب دیدگاه‌های متعارض با خود است.

۱-۶- روش شناسی تحقیق

روش تحقیق توصیفی-تحلیلی است.

۱-۷- تعریف مفاهیم

۱-۷-۱- انتخابات

انتخابات سلسله اقدامات و عملیات منسجم و پیوسته‌ای است که در یک محدوده جغرافیایی مشخص و زمانی محدود و معین صورت می‌گیرد و منجر به برگزیده شدن فرد یا افراد و یا موضوع و مرام خاصی از سوی اکثریت مردم می‌شود. اجرا و انجام این سلسله اقدامات و عملیات که منتج به این نتیجه گردد، اصطلاحاً برگزای انتخابات نامیده می‌شود. انتخابات یک فرآیند تصمیم‌گیری رسمی است که طی آن مردم یا بخشی از مردم برای اداره امور عمومی خود شخص یا اشخاصی را برای مقامی رسمی به مدت معلوم با ریختن رأی به صندوق‌های انتخاباتی بر می‌گزینند (Britanica, ۲۰۰۹: ۱)

۱-۷-۲- حق الناس

حق الناس یا حقوق عباد به حقوق مردم برعهده انسان اشاره دارد. حق الناس در مقابل حق الله است که به حقوق خدا بر ذمه بندگان می‌پردازد. حق الناس حقوق مالی، جان و آبروی افراد را نیز در برمی‌گیرد. مهم‌ترین معنی حق الناس حقوق مردم بر یکدیگر است. حقوقی که شامل حفظ جان و مال و آبروی افراد می‌شود. حال آن که حق الله به عنوان حقوق خداوند بر بندگان خود تعریف می‌شود. در عمل بخش قابل توجهی از تکالیف